

Н. І. Петрецька, кандидат юридичних наук, професор,
професор кафедри конституційного права та порівняльного
правознавства
ДВНЗ «Ужгородський національний університет»
ORCID: 0000-0002-5675-7059

П. І. Ставичний, кандидат юридичних наук, адвокат,
ORCID: 0009-0006-6338-8892

М. А. Юрик, аспірант 4 курсу кафедри екології
та навколишнього середовища
ДВНЗ «Ужгородський національний університет»

СПІВВІДНОШЕННЯ НАЦІОНАЛЬНИХ ТА ІНТЕРНАЦІОНАЛЬНИХ ЕЛЕМЕНТІВ У ТЕРМІНОСИСТЕМІ ЕКОЛОГІЧНОГО ПРАВА

Стаття присвячена дослідженню співвідношення національних та інтернаціональних елементів у терміносистемі екологічного права. Автори аналізують методологічні засади формування правових категорій, поєднання інтуїтивного та раціонального пізнання права, а також їхнє закріплення у конституційних і міжнародних нормах.

У роботі розглянуто транскордонний характер екологічних ризиків та обґрунтовано потребу у формуванні глобального екологічного управління, яке має доповнювати національні механізми. Показано, що попри розвиток міжнародного екологічного права та багаторівневих інституційних структур, управління залишається фрагментарним, слабким у забезпеченні виконання норм і позначеним демократичними дефіцитами.

Центральним концептом статті є екологічний конституціоналізм, який забезпечує інтеграцію міжнародних стандартів у національні правові системи та закріплення базових екологічних принципів на рівні «вищого права». Запропоновано новий термін – «екологічна транзитивна юстиція», що визначається як комплекс правових та інституційних механізмів, спрямованих на відновлення і захист екологічних прав у кризових чи перехідних умовах (воєнні дії, реформи, постконфліктні трансформації).

Узагальнено зарубіжний досвід (Франція, директиви ЄС, документи ООН та OECD), який демонструє різні моделі закріплення екологічних прав і обов'язків. Підкреслено, що ефективність екологічної політики залежить від здатності правової системи адаптуватися у перехідних умовах, а принцип «забруднювач платить» стане універсальним інструментом забезпечення екологічної справедливості.

Таким чином, стаття формує новий науковий підхід до екологічного права, поєднуючи конституційні принципи, міжнародні стандарти та практику їх імплементації, і пропонує концепт екологічної транзитивної юстиції як перспективний напрям розвитку правової доктрини.

Ключові слова: екологічні права людини, терміносистема права, глобальне екологічне управління, екологічний конституціоналізм, екологічна транзитивна юстиція, міжнародні стандарти охорони довкілля, принцип «забруднювач платить», екологічна безпека.

N. I. Petretska, P. I. Stavychnyi, M. A. Yuryk. Correlation of National and International Elements in the Terminological System of Environmental Law

The article is devoted to the study of the correlation between national and international elements in the terminological system of environmental law. The authors analyze the methodological foundations of legal categories, the interplay of intuitive and rational cognition of law, and their consolidation within constitutional and international norms.

The paper examines the transboundary nature of environmental risks and substantiates the need for the establishment of global environmental governance, which should complement rather than replace national mechanisms. It is demonstrated that despite the development of international environmental law and multi-level institutional structures, governance remains fragmented, weak in ensuring compliance, and marked by democratic deficits.

The central concept of the article is environmental constitutionalism, which ensures the integration of international standards into national legal systems and the entrenchment of fundamental environmental principles at the level of “higher law.” A new term is proposed – “ecological transitional justice,” defined as a set of legal and institutional mechanisms aimed at restoring and protecting environmental rights in crisis or transitional conditions (armed conflicts, reforms, post-conflict transformations).

Foreign experience (France, EU directives, UN and OECD documents) is generalized, demonstrating diverse models of enshrining environmental rights and obligations. It is emphasized that the effectiveness of environmental policy depends on the

© Н. І. Петрецька, П. І. Ставичний, М. А. Юрик, 2025

Стаття поширюється на умовах ліцензії CC BY 4.0

adaptability of the legal system in transitional contexts, while the “polluter pays” principle should become a universal instrument for ensuring environmental justice.

Thus, the article develops a new scholarly approach to environmental law, combining constitutional principles, international standards, and their practical implementation, and introduces the concept of ecological transitional justice as a promising direction for the evolution of legal doctrine.

Key words: *environmental human rights, legal terminology system, global environmental governance, environmental constitutionalism, ecological transitional justice, international environmental standards, polluter pays principle, environmental security.*

Постановка проблеми. Формування системи правових знань та цінностей відбувається через розвиток наукової думки, правової культури, свідомості у процесі пізнання, що нерідко здійснюється методом спроб та помилок. Виявлення нових закономірностей розвитку суспільних відносин сприяло урізноманітненню і методів правового регулювання та введення нових інституційних та інструментальних механізмів в правову систему.

У цьому процесі важливим є методологічний вимір: формування терміносистеми екологічного права відбувається не лише через накопичення знань, а й через поєднання філософії права, соціології та екологічної науки. Методологія виступає ключем до інтеграції національних та інтернаціональних елементів у єдину систему, що відповідає сучасним викликам.

Комплексність цього питання потребує звернення до витоків, а саме філософії та методології правової науки. Тут важливо визначити роль раціональних та ірраціональних засобів пізнання. М. Кельмен запропонував власний підхід, обґрунтовуючи їх єдність і наголошуючи на необхідності повернення до аналізу тих видів знання, що не відповідають критеріям раціональності, але стосуються поза наукового пізнання права. Адже багато загальних понять («істина», «людина», «суспільство») спочатку сприймаються інтуїтивно, а вже потім набувають раціоналістичного оформлення. [4, с.35]

Саме на цьому тлі постає питання про баланс інтуїтивного та раціонального пізнання права. Інтуїтивно, незалежно від національності чи мови, людина усвідомлює потребу у збереженні питної води, відчутті безпеки тощо. Ці універсальні інтуїтивні потреби стають основою для формування правових категорій, які вже на рівні раціонального пізнання закріплюються у конституційних та міжнародних нормах. Водночас надмірне інформаційне перевантаження створює лише ілюзію доступності знань, що суперечить концепції права на доступ до інформації: з одного боку воно перебуває під впливом глобалізації, а з іншого – формально розширює інформаційне поле без належної якості й достовірності. Наприклад, імплементація інтуїтивних потреб у законодавстві України «Про охорону навколишнього природного середовища»:

- ст. 9 Закону закріплено право громадян на безпечне для життя і здоров'я довкілля;
- ст. 25 гарантує право громадян на отримання повної та достовірної інформації про стан довкілля, джерела його забруднення та заходи з охорони;
- ст. 12 визначено обов'язки громадян щодо охорони природи, раціонального використання природних ресурсів та дотримання екологічних вимог;
- розділ про міжнародні відносини ст. 66–67, закріплює участь України у міжнародних угодах та співпраці у сфері охорони довкілля. [12]

Саме тому транзитивна юстиція може розглядатися як методологічний інструмент, що поєднує інтуїтивне й раціональне пізнання права з практикою його реалізації у кризових чи перехідних умовах.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Методологічні засади пізнання права, що формують основу терміносистеми екологічного права, висвітлює М. Кельмен. Луїс Дж. Котзе досліджує концепцію глобального екологічного конституціоналізму як інструмент поєднання національних і міжнародних правових стандартів. У. Бек наголошує на важливості закріплення екологічних обов'язків у міжнародному праві. Вагомими є також дослідження Л. Матвєєвої, А. Благі, О. Мартиненка та В. Шевчука, а також інших науковців щодо становлення національної концепції транзитивної юстиції та її значення для правової системи України.

Мета статті. Проаналізувати формування терміносистеми екологічного права крізь призму методологічних засад екологічного права та транзитивної юстиції, показати їхню роль у становленні системи екологічних прав і обов'язків у кризових та перехідних умовах.

Виклад основного матеріалу. Варто зазначити, що інтуїтивне й раціональне пізнання права формує багаторівневу терміносистему, яка відображає універсальні потреби людини – від безпеки до збереження природних ресурсів. Інтуїтивне відчуття справедливості у суспільстві трансформується у раціонально закріплені кримінально-правові норми. Саме вони забезпечують охорону довкілля та реалізують суспільний запит на справедливість у правовій площині.

У Кримінальному кодексі України є цілий блок статей, які прямо стосуються охорони довкілля:

- ст. 236–238: порушення правил екологічної безпеки, забруднення або псування земель, вод, атмосферного повітря;
- ст. 239–241: незаконна порубка лісу, порушення правил охорони надр, незаконне полювання;

– ст. 243–246: порушення правил використання ресурсів, знищення або пошкодження об'єктів рослинного і тваринного світу. [6]

Таким чином, кримінальна відповідальність виступає не лише формальною нормою, а й практичним інструментом реалізації інтуїтивного відчуття справедливості, особливо у перехідних умовах (воєнні дії, реформи), що є складовою транзитивної юстиції.

Застосування кримінальної відповідальності в Україні демонструє, як інтуїтивні потреби трансформуються у правові механізми на національному рівні. Водночас очевидно, що лише внутрішні інструменти не здатні забезпечити належний рівень екологічної безпеки, адже екологічні ризики мають транскордонний характер. Тому постає завдання формування глобального екологічного управління, яке має доповнювати, а не замінювати національні інструменти.

У цьому контексті глобальне екологічне управління виступає як узагальнююча нормативна конструкція, що охоплює численні політичні, правові та інституційні механізми різних рівнів, спрямовані на реагування на екологічні виклики та регулювання поведінки людини щодо довкілля. Водночас держави, користуючись суверенітетом, реалізують власну екологічну політику, проте ефективність як глобальних, так і внутрішніх механізмів залишається обмеженою. Попри розвиток міжнародного екологічного права та багаторівневих інституційних структур, управління характеризується фрагментарністю, слабким забезпеченням виконання норм, недостатнім залученням громадянського суспільства та наявністю демократичних дефіцитів.

У результаті антропогенні навантаження не зменшуються, якість довкілля погіршується, а держави неохоче приймають обов'язкові зобов'язання. Це свідчить про потребу глибших реформ і конституціоналістського підходу як можливого інструменту зміни парадигми.

Усвідомлення цих проблем актуалізує пошук нових концептуальних підходів до реформування екологічного права. Одним із них є екологічний конституціоналізм, що забезпечує інтеграцію міжнародних стандартів у національні правові системи та закріплення базових екологічних принципів на рівні «вищого права». Такий підхід дозволяє розглядати співвідношення національних та інтернаціональних елементів у терміносистемі екологічного права як можливість гармонізації й уніфікації, адже саме конституційний рівень формує ядро понять, які надалі узгоджуються з міжнародними.

Аналізуючи зміст Конституції України, очевидно, що екологічні права як суб'єктивне право людини закріплені лише в одній статті – статті 50 [5]. Інші норми Основного Закону лише опосередковано торкаються питань екології, зводячись до конституційних засад, гарантій та принципів охорони довкілля. Попри недосконале комплексне конституційно-правове закріплення, екологічні права залишаються важливим елементом системи прав і свобод людини.

Порівняння із зарубіжним досвідом дозволяє краще зрозуміти особливості національного підходу. Так, у Франції екологічні права відображені через Хартію довкілля (2004), інтегровану до Конституції у 2005 році. У преамбулі Конституції Франції зазначено, що народ урочисто проголошує відданість правам людини та принципам суверенітету, визначеним у Декларації 1789 року, підтвердженій преамбулою до Конституції 1946 року, а також правам і обов'язкам, закріпленим у Хартії довкілля (2004). Особливістю є те, що така бланкетність міститься у преамбулі Основного Закону та прямо відсилає до конкретного нормативного акта. [2]

Як свідчить французький досвід, екологічні права людини тісно пов'язані з природним середовищем. У Хартії наголошується, що «майбутнє та саме існування людства невіддільні від його природного середовища». Хоча суб'єктивне право особи («має право») прямо закріплене лише у статтях 1 та 7, інші положення поєднують права й обов'язки, формуючи єдність правового режиму. У статті 10 Хартії зазначено, що вона є орієнтиром для європейської та міжнародної діяльності Франції, що свідчить про прагнення відповідати європейським стандартам у сфері екологічних прав.

Разом із національними прикладами важливим є й міжнародний вимір. Уже під час Конференції ООН з проблем навколишнього середовища (Стокгольм, 1972 р.) питання захисту довкілля було взаємопов'язане з правами людини: наголошувалося, що природне й створене людиною середовище мають вирішальне значення для добробуту та здійснення основних прав, включаючи право на життя.

Подальший розвиток цієї ідеї знайшов відображення у «Світовій хартії природи», прийнятій Генеральною Асамблеєю ООН 28 жовтня 1982 року. У ній акцентовано, що без відображення закріплених принципів у законодавстві та практиці держав неможливо забезпечити належну реалізацію екологічних прав. Це підтверджує послідовність формування екологічних прав за логікою: «природа – навколишнє середовище – екологічні права людини».

У сучасній науковій думці дедалі більшої актуальності набуває концепція екологічного конституціоналізму. Вона виходить із того, що конституційний рівень права має стати основою для закріплення екологічних принципів і прав, які потім узгоджуються з міжнародними стандартами. Як зазначає Луїс Дж. Котзе (Kotzé, 2012), глобальний екологічний конституціоналізм пропонує нову парадигму, спрямовану на подолання фрагментарності міжнародного екологічного права та демократичних дефіцитів, забезпечуючи інтеграцію екологічних цінностей у ядро конституційних систем. [7]

Подальший розвиток феноменології екологічного конституціоналізму знайшов відображення під час 23-ї наради Робочої групи Сторін Організації Конвенції (Женева, 2019 р.), де було підкреслено роль судової

системи у забезпеченні верховенства права в екологічних питаннях. [11] У цьому контексті транзитивна юстиція виступає механізмом, що дозволяє правовим системам у перехідних умовах реформ, криз чи постконфліктних трансформацій не лише закріплювати екологічні принципи на конституційному рівні, а й забезпечувати їхню практичну реалізацію.

Важливим напрямом є імплементація європейських стандартів. Директива 2014/52/ЄС про оцінку впливу на довкілля стала ключовим документом для гармонізації українського законодавства з правом ЄС, оскільки вона визначає превентивні механізми – оцінку ризиків ще до реалізації проєктів. Водночас Директива 2008/99/ЄС про охорону довкілля через кримінальне право, навпаки, закріплює репресивний вимір – відповідальність за шкоду, заподіяну природному середовищу. Таким чином, обидві директиви охоплюють різні рівні захисту: превентивний і каральний. Транзитивна юстиція у цьому контексті забезпечує поєднання національних норм із міжнародними стандартами навіть у періоди реформ, забезпечуючи їхню узгодженість та практичну реалізацію.

Варто відзначити, що саме конституційний рівень права інтегрує екологічні принципи. У кризових умовах воєнних дій, техногенних катастроф чи реформування законодавства саме транзитивна юстиція може стати інструментом, який активує конституційні положення, забезпечуючи їхню дієвість у практиці.

У правовій доктрині транзитивна юстиція визначається як комплекс правових, інституційних та процедурних механізмів, спрямованих на відновлення верховенства права, захист прав людини та забезпечення справедливості у періоди суспільних трансформацій від постконфліктних переходів до демократичних реформ. [8]

У сфері екологічного права транзитивна юстиція набуває нового змісту, виступаючи механізмом відновлення та захисту екологічних прав у кризових чи перехідних умовах. Саме тому поняття «екологічна транзитивна юстиція» пропонується як новий термін у терміносистемі права, що поєднує конституційні принципи, міжнародні стандарти та практику їх імплементації.

Екологічна транзитивна юстиція – це комплекс правових та інституційних механізмів, спрямованих на відновлення і захист екологічних прав у кризових чи перехідних умовах (воєнні дії, реформи, постконфліктні трансформації). Основна функція цього інституту полягає у поєднанні конституційних принципів, міжнародних стандартів та практики їх імплементації, що забезпечує реальне застосування екологічних положень у правовій системі. Екологічна транзитивна юстиція слугує інструментом переведення конституційних положень у практичну площину, забезпечуючи їхню дієвість у правозастосовній практиці.

Транзитивна юстиція сприяє переведенню зазначених моделей у практику, роблячи їх дієвими у перехідних умовах. Узагальнені конституційні положення іноземних держав з огляду на закріплення в них екологічних обов'язків громадян дає можливість виокремити такі моделі:

1) загальна констатація, що охорона навколишнього природного середовища є обов'язком кожного, без деталізації вказаного обов'язку, поряд із доволі детальним викладенням екологічних прав;

2) вказівка на екологічні обов'язки лише в контексті права володіння, користування й розпорядження відповідним майном, що значно звужує саме розуміння екологічних обов'язків. [1]

Попри різні способи закріплення екологічних обов'язків у конституційних положеннях, вони всі свідчать про формування єдиного інституту екологічних обов'язків. Як слушно зазначає У.П. Бек, цей інститут має ознаки цілісного утворення, виконує властиві лише йому функції та не дублюється іншими компонентами системи права. Єдність його змісту, що проявляється у правових принципах та системі понять, поширюється як на глобальне екологічне управління, так і на реформування екологічного права. [1]

Цілісність інституту екологічних обов'язків особливо актуалізується у транзитивних процесах. Коли суспільство переходить від декларативних положень до їх реального виконання, саме транзитивна юстиція забезпечує єдність правового режиму та робить екологічні принципи дієвими. У терміносистемі екологічного права вона постає як методологічний інструментарій, що інтегрує національні та міжнародні елементи, узгоджуючи права й обов'язки громадян із глобальними стандартами.

У цьому контексті особливого значення набуває категорія «стандарти безпеки». Хоча вона використовується у різних галузях права, саме екологічна безпека є ключовою для сучасної України. Її концепт поєднує національний та транснаціональний вимір, адже екологічні ризики не визнають кордонів. Імплементація європейських та міжнародних стандартів у національне законодавство стає не лише правовою вимогою, а й гарантією ефективності екологічної політики.

Закон України «Про охорону навколишнього природного середовища» [12] містить комплексні положення щодо прав та обов'язків громадян, механізмів контролю, нормування та відповідальності. Важливими є розділи, що регулюють надзвичайні екологічні ситуації, міжнародні відносини та відповідальність за порушення екологічного законодавства. Проте ефективність цих норм залежить від здатності правової системи адаптуватися у перехідних умовах. Транзитивна юстиція забезпечує таку адаптацію, перетворюючи законодавчі положення на реальні інструменти захисту прав людини та громад. Така адаптація повинна проявлятися не тільки документально (шляхом відображення в нормативно-правових актах) та адміністративно (шляхом створення відповідних установ), вона повинна бути цілісною стратегією суспільства, що сприятиме якісному співвідношенню національних та інтернаціональних елементів у терміносистемі екологічного права.

Водночас інтеграція національних та міжнародних елементів у єдину систему, де права та обов'язки громадян узгоджуються з глобальними стандартами, формує модельну конструкцію колективної відповідальності за стан довкілля. Саме у такій конструкції принцип «забруднювач платить» набуває універсального значення, адже він забезпечує право кожної людини на безпечне довкілля незалежно від державних кордонів. Це не лише утворює екологічну справедливість на міжнародному та регіональному рівнях, але

й сприяє гармонізації національного природоохоронного законодавства з цілями міжнародного права. Таким чином, транзитивна юстиція виступає ключовим механізмом, що перетворює колективну відповідальність на реальний інструмент правового регулювання у сфері екологічної безпеки.

Висновки та застереження. Однак слід наголосити, що існують суттєві ризики впровадження транзитивної юстиції в екологічній сфері України. Транзитивна юстиція у сфері екологічного права розглядається як інструмент забезпечення реального впровадження екологічних стандартів. Її метою є формування колективної відповідальності, де основний тягар за шкоду довіллю покладається на бізнес, а принцип «забруднювач платить» має гарантувати справедливий розподіл витрат та захист прав громадян на безпечне довкілля (OECD, 1974; OECD, 1989) [10; 11]. Очікується також гармонізація національного законодавства з міжнародними стандартами та підвищення ефективності екологічної політики (Directive 2004/35/EC). [3]

Водночас практична реалізація цих положень у перехідних умовах може призвести до протилежних наслідків. Витрати на екологічні заходи нерідко перекладаються на кінцевого споживача через тарифи, збори чи спеціальні «екологічні податки». Великі підприємства, маючи значні ресурси, здатні мінімізувати власну відповідальність або компенсувати її за рахунок населення. У результаті принцип «забруднювач платить» деформується замість того, щоб забезпечити відшкодування шкоди виробником, він перетворюється на додатковий фінансовий тягар для громадян. Екологічні стандарти залишаються формальними, а їх імплементація стає інструментом фіскального тиску, а не реального захисту довкілля.

Таким чином, замість гармонізації з міжнародними практиками може виникнути дисбаланс. Якщо держава декларує відповідність європейським стандартам, але фактично посилює соціальну нерівність. Найбільше страждають соціально вразливі групи, які не мають ресурсів компенсувати нові витрати. Отже, навіть найкращі концептуальні ідеї транзитивної юстиції можуть виявитися невиправданими, якщо їх реалізація зводиться до «податків за повітря». У такому випадку вони не лише не принесуть користі, а й нанесуть шкоди громадянам, перетворившись на черговий інструмент фінансового навантаження без реального екологічного ефекту. Це підтверджує й аналіз українського Закону «Про охорону навколишнього природного середовища», який містить комплексні положення щодо прав та обов'язків громадян, але ефективність їх реалізації залежить від здатності правової системи адаптуватися у перехідних умовах.

Список використаних джерел:

1. Бек У. П. Міжнародно-правові стандарти екологічних обов'язків людини і громадянина. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*. Серія: Право. 2024. Вип. 15, ч. 2. С. 95–101. URL: <https://visnyk-juris-uzhnu.com/wp-content/uploads/2025/01/15-2.pdf>.
2. Charte de l'environnement de 2004. Loi constitutionnelle n° 2005-205 du 1er mars 2005 relative à la Charte de l'environnement. *Journal officiel de la République française*, n° 51, 2 mars 2005, p. 3697. Conseil constitutionnel; Légifrance. <https://www.conseil-constitutionnel.fr/charte-de-l-environnement-de-2004>.
3. Directive 2004/35/EC of the European Parliament and of the Council of 21 April 2004 on environmental liability with regard to the prevention and remedying of environmental damage (consolidated version of 26 June 2019). *Official Journal of the European Union*. URL: <https://eur-lex.europa.eu/eli/dir/2004/35/2019-06-26/eng>.
4. Кельмен, М. І. *Філософія права*: навчальний посібник. Чернівці: Рута, 2003. 320 с.
5. Конституція України. Прийнята на п'ятій сесії Верховної Ради України 28 червня 1996 р. *Відомості Верховної Ради України*. 1996. № 30. Ст. 141.
6. Кримінальний кодекс України: Закон України від 5 квітня 2001 р. № 2341-III // *Відомості Верховної Ради України*. 2001. № 25–26. Ст. 131. (зі змінами та доповненнями).
7. Kotzé, L. J. *Arguing Global Environmental Constitutionalism*. *Transnational Environmental Law*. 2012. Vol. 1, Issue 1. P. 199–233. Cambridge University Press. DOI: <https://doi.org/10.1017/S2047102511000094>.
8. Матвеева, Л. Г. Становлення національної концепції транзитивної юстиції. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*. Серія: Право. 2024. Т. 4, № 85. С. 56–62. DOI: 10.24144/2307-3322.2024.85.4.56.
9. Organisation for Economic Co-operation and Development. *OECD Economic Outlook*. Volume 1974, Issue 1. Paris: OECD Publishing, 1974. URL: https://www.oecd.org/content/dam/oecd/en/publications/reports/1974/07/oecd-economic-outlook-volume-1974-issue-1_g1g236a0/eco_outlook-v1974-1-en.pdf.
10. Organisation for Economic Co-operation and Development. *OECD Economic Outlook*. Volume 1989, Issue 1. Paris: OECD Publishing, 1989. URL: https://www.oecd.org/content/dam/oecd/en/publications/reports/1989/06/oecd-economic-outlook-volume-1989-issue-1_g1g2e2fb/eco_outlook-v1989-1-en.pdf.
11. United Nations Economic Commission for Europe. 2019 Judicial Colloquium “SDG16: Role of Judiciary in Promoting the Rule of Law in Environmental Matters” (Geneva, 27–28 February 2019). UNECE. URL: <https://unece.org/environmental-policy/events/2019-judicial-colloquium>.
12. Закон України «Про охорону навколишнього природного середовища» № 1264-XII від 25 червня 1991 р. (зі змінами та доповненнями). *Відомості Верховної Ради України*. 1991. № 41. Ст. 546. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1264-12>.

Дата надходження статті: 30.10.2025

Дата прийняття статті: 20.11.2025

Опубліковано: 30.12.2025